

УДК 342.7

Омельчук Василь Андрійович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права*

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Omeljchuk Vasyl

Doctor of Law Scienses, Professor,

Head of Law Department

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

ORCID: 0000-0002-6345-6887

Лісова Наталя Вікторівна

аспірант заочної форми навчання

Київського кооперативного інституту бізнесу і права,

адвокат, секретар

Комітету учасників бойових дій Ради адвокатів Київської області

Lisova Natalia

Part-time Postgraduate Student of the

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law,

Lawyer, Secretary the Committee of

Combatants of the Council of Advocates of Kyiv Region

ORCID: 0000-0001-8020-3163

DOI: 10.25313/2520-2308-2025-5-11060

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ

SOME FEATURES OF THE REGULATORY FRAMEWORK FOR SOCIAL PROTECTION OF FAMILY MEMBERS OF SERVICEMEN IN UKRAINE

Анотація. Вступ. В умовах війни особливої актуальності набув соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. Це посилюється, як через велику кількість змін, внесених до нормативно-правових актів, так і через критичне збільшення особового складу Збройних Сил України та інших воєнізованих формувань. Члени сімей військовослужбовців є суб'єктами права на гарантії, пільги та компенсації. Тому дослідження нормативного визначення поняття члена сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця та окреслення кола осіб, які можуть бути до нього включені, допоможе усунути недосконалості чинного законодавства та покращити механізм реалізації права на соціальний захист членів сімей загиблих (померлих) військовослужбовців.

Мета. Дослідження нормативного визначення суб'єктного складу членів сім'ї особливо загиблих (померлих) військовослужбовців, які мають право на гарантії, пільги та компенсації визначені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти, які регулюють соціальний захист, переусім членів сім'ї загиблих (померлих) військовослужбовців, а також наукові праці сучасних авторів, які проводили свої дослідження у сфері забезпечення прав людини та соціального захисту.

В процесі проведеного дослідження були використані наступні наукові методи: аналіз, синтез та пояснення для викладення основного матеріалу, логічного узагальнення результатів для формулювання висновків та перспектив подальшого наукового пошуку.

Результати. В статті досліджено нормативно-правове регулювання поняття та суб'єктного складу членів сім'ї, переусім загиблих (померлих) військовослужбовців. Визначено недосконалості чинного законодавства. Проаналізовано

судову практику, що стосується визначення статусу члена сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця. Акцентована увага на необхідності внесення змін до чинних нормативно-правових актів.

Перспективи. В подальших наукових пошуках в цій темі пропонується систематизувати критерії віднесення осіб до категорії членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця. Це дасть можливість сформулювати конкретні пропозиції щодо внесення змін. Такі наукові пошуки в цьому напрямку дозволять вдосконалити нормативно-правове регулювання соціального захисту членів сім'ї військовослужбовців та наблизить його відповідність європейським стандартам.

Ключові слова: соціальний захист, члени сімей військовослужбовців, загиблі військовослужбовці, соціальний захист військовослужбовців.

Summary. Introduction. In the conditions of war, social protection of servicemen and members of their families gained special relevance. This is exacerbated both by the large number of changes made to regulations and by the critical increase in the personnel of the Armed Forces of Ukraine and other paramilitary forces. Family members of military personnel are subjects of the right to guarantees, benefits and compensation. Therefore, the study of the normative definition of the concept of a family member of a deceased (deceased) serviceman and outlining the circle of persons who can be included in it will help to eliminate the imperfections of the current legislation and improve the mechanism for implementing the right to social protection of family members of deceased (deceased) servicemen.

Purpose. Study of the normative definition of the subject composition of family members of dead (deceased) servicemen who are entitled to secured guarantees, benefits and compensation by the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Servicemen and Their Families".

Materials and methods. The materials of the study are normative legal acts that regulate social protection, primarily family members of dead (deceased) servicemen, as well as scientific works of modern authors who conducted their research in the field of human rights and social protection.

The following scientific methods were used in the research process: analysis, synthesis and explanation for presenting the main material, logical generalization of results for formulating conclusions and perspectives for further scientific inquiry.

Results. The article examines the legal regulation of the concept and subject composition of family members, especially dead (deceased) soldiers. The judicial practice concerning the determination of the status of a family member of the deceased (deceased) soldier is analyzed. Emphasis is placed on the need to amend existing regulations.

Discussion. Further scientific research in this field proposes to systematize the criteria for classifying persons as family members of deceased military personnel and identify inconsistencies in normative legal acts that regulate social protection of military personnel family members. This will provide an opportunity to formulate specific proposals for changes. Such scientific searches in this direction will improve the legal regulation of social protection of members of the military family and bring it closer to European standards.

Key words: social protection, members of military families, fallen military personnel, social protection of servicemen.

Постановка проблеми. Чинним законодавством, що регулює питання соціального захисту членів сімей військовослужбовця, визначення кола осіб, які віднесено до членів сім'ї, суттєво відрізняється залежно від виду соціальної гарантії чи права. Також нормативно-правові акти містять певні термінологічні неузгодженості, які, на думку автора, потребують дослідження та систематизації. Такі неузгодженості призводять до невизначеності правового статусу члена сім'ї військовослужбовця та призводять до численних судових спорів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим пошукам в сфері вивчення поняття сім'ї та члена сім'ї присвячені роботи вітчизняних дослідників в сфері права, соціології, психології, філософії. Визначенням правового статусу членів сім'ї взагалі та членів сім'ї військовослужбовців зокрема присвятили свої праці такі сучасні науковці як Пилипенко П. Д., Сердечна І. Л., Розгон О. В., Кухарев О. Є., Петrenchенко С. А., Луценко О. Є., Радченко О. М., Бичкова С. С.

Метою статті є дослідження нормативно-правового закріплення визначення суб'єктного складу чле-

нів сім'ї загиблих (померлих) військовослужбовців з метою побудови цілісного уявлення про критерії віднесення тої чи іншої особи до складу членів сім'ї загиблого, виявлення неузгодженостей та ознак дискримінації, а також формулювання пропозицій щодо необхідності внесення змін.

Виклад основного матеріалу. Однією з базових норм, спрямованої на встановлення гарантій реалізації засад становлення та розвитку державності, задекларованих статтями 1 та 3 Основного закону, є частина 5 статті 17 Конституції. Закріплюючи в цій нормі державну гарантію щодо забезпечення соціального захисту членів сімей військовослужбовців, законодавець виходив з особливої значущості виконуваних військовослужбовцями державних функцій [1].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 18.12.2018 № 12-р/2018 сформулював правову позицію щодо розуміння змісту статей 17, 65 Основного Закону і визначив, що громадяни України, які захищають Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, виконують конституційно значущі функції; тож держава повинна надавати їм і членам їхніх сімей особливий статус

та забезпечувати додаткові гарантії соціального захисту відповідно до частини п'ятої статті 17 Конституції України як під час проходження служби, так і після її закінчення [2].

Члени сімей військовослужбовців мають право на певні гарантії, пільги та компенсації. Так, зокрема, члени сімей загиблих (померлих) військовослужбовців мають право на ряд виплат: одноразової грошової допомоги у зв'язку із загибеллю (смертю), грошового забезпечення загиблого (померлого), компенсації за невикористані відпустки загиблого (померлого), допомоги на поховання, пенсію у разі втрати годувальника, доплати до пенсії, виплати до Дня Незалежності України.

В розумінні статті 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод члени сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця, маючи право на певні виплати, є такими, що мають законні очікування [3].

В ухвалі щодо прийнятності від 06.07.2005 у справі «Стек та інші проти сполученого королівства» (заяви №№ 65731/01 та 65900/01) Велика Палата Європейського суду з прав людини дійшла висновку, що якщо держава-учасник має чинне законодавство, яке передбачає виплату за правом на соціальну допомогу, незалежно від того, чи залежить вона від попередньої сплати внесків, це законодавство має розглядатися як таке, що створює майновий інтерес, та підпадає під сферу дії статті 1 Протоколу № 1 для осіб, які відповідають її вимогам [4].

Тобто, одним із визначальних факторів є правовий статус особи, яка претендує на той чи інший вид гарантованої державою виплати. Віднесення особи до кола членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця на підставі критеріїв, визначених чинним законодавством, є основою визначення її правосуб'єктності.

Етимологічний словник української мови визначає поняття «сім'я» як «родина» та «член» як «одна із частин одного цілого, особа як частина якоїсь спільноти» [5, с. 333; 6, с. 254]. Великий тлумачний словник української мови надає визначення терміну «сім'я» як «група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; родина» [7, с. 1324].

Сімейний кодекс України визначає коло осіб, які складають сім'ю: особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. При цьому членами сім'ї вважаються і особи, які не проживають разом: дитина, один з подружжя, який проживає окремо у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин [8].

Тобто, на рівні законодавства до членів сім'ї віднесені особи не тільки за фактом кровного споріднення чи перебування у шлюбі, але і за підтвердженим фактом спільного проживання та ведення побуту. При цьому, як вірно зазначає Розгон О.В.,

законодавство не визначає критерії та визначення спільного проживання і спільного побуту [9, с. 115].

В науковій літературі наявні дві позиції щодо визначення поняття члена сім'ї. Прихильники однієї стверджують про необхідність законодавчого визначення поняття члена сім'ї, яке стане загальним для всіх сфер правовідносин. Інші ж, дотримуються думки, що недоречно і не можливо формулювання універсального поняття члена сім'ї, позаяк в кожній галузі права є свої завдання та специфіка предмета.

Сердечна І.Л., досліджуючи нормативний та доктринальний підходи до визначення поняття члена сім'ї, дійшла висновку про те, що основне визначення мають містити норми сімейного права, при цьому в кожній галузі правовідносин можуть бути власні визначення, які будуть відповідати меті регулювання [10, с. 92].

При цьому, на думку Пилипенко П.Д. саме законом має визначатись умови правосуб'єктності членів сім'ї як отримувачів соціального забезпечення [11, с. 221].

Автори цієї статті вважають, що норма права, яка регулює певний вид правовідносин, має визначати і суб'єктний склад членів сім'ї для таких правовідносин. Такий підхід полегшить правозастосування.

Конституційний Суд України в своєму рішенні від 03.06.1999 № 5-рп/99 у справі № 1-8/99 аналізував поняття члена сім'ї військовослужбовця в контексті отримання права на пільги та дійшов висновку, що до кола членів сім'ї військовослужбовця належать особи, які перебувають з ним у правовідносинах, природа яких визначається: кровними (родинними) зв'язками або шлюбними відносинами, постійним проживанням, веденням спільного господарства. Такі ознаки (вимоги), на думку суду, можуть застосовуватись диференційовано [12].

Статтею 18 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначено склад членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця, які мають право на пільги, передбачені цим законом, до яких відносяться вдова (вдівець), батьки, а також дружина (чоловік), у разі якщо вони не взяли інший шлюб, та їх неповнолітні діти або повнолітні діти — особи з інвалідністю з дитинства. Також, закон передбачає, що особам, які мають право на пільги, гарантії та компенсації, передбачені цим законом, видаються посвідчення [13].

Видача посвідчень, зокрема, передбачена постановою Кабінету Міністрів України від 28.05.1993 № 379 «Про посвідчення членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби». Дана постанова визначає коло членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця наступним чином: батьки, інший з подружжя, який не взяв інший шлюб, діти, які не досягли повноліття, повнолітні діти — особи з інвалідністю з дитинства [14].

Отже, підзаконний нормативно-правовий акт зву-жує суб'єктний склад членів сім'ї, які мають право на отримання пільг, гарантій та компенсацій, передба-чених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». На нашу думку, правосуб'єктність має визначатись саме законом, що відповідає положенням пунктів 1, 6 статті 92 Конституції України.

Відповідно до чинної редакції статті 16–1 За-кону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» право на отримання одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час ви-конання ним обов'язків військової служби мають діти, у тому числі усиновлені, зачаті за життя та народжені після смерті, діти, стосовно яких загиблу (померлу) особу за її життя було позбавлено батьків-ських прав, вдова (вдівець), батьки (усиновлювачі), якщо вони не були позбавлені батьківських прав або їхні батьківські права були поновлені на час загибелі (смерті), внуки, якщо на момент загибелі (смерті) їх батьки померли, жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживала однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили, утриманці загиблої (померлої) особи, визна-чені відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [13].

До переліку членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця, які мають право на гарантії та компенсації, встановлені цим законом, стаття 18 відносить і вдову (вдівця), і одного з подружжя, який не взяв шлюб вдруге, а стаття 16-1 до членів сім'ї загиблого, який має право на виплату одноразової грошової допомоги, передбаченої цим же законом як компенсаторну виплату, відносить лише вдову (вдівця) [13].

При цьому, стаття 16-1 включає до кола чле-нів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбов-ця внуків, цивільну дружину (чоловіка), партнера «будь-якого іншого шлюбу» та утриманців. Отже, зміст статті 16-1 не відповідає положенням статті 18 [13].

Визначення терміну «вдова», закріплене у Кон-венції про мінімальні норми соціального забезпечен-ня, та означає жінку, яка перебувала на утриманні свого чоловіка на момент його смерті. Поняття вдови і вдівця містить Європейський кодекс соціального забезпечення та означає одного із подружжя, який утримувався померлою особою на час його смерті і не взяв новий шлюб [15; 16].

Поняття «другий з подружжя, який не одружився вдруге» та «вдова/вдівець» не є тотожними. Для під-твердження статусу вдови чи вдівця необхідно під-твердити факт утримання. Тоді як для підтверджен-ня статусу іншого з подружжя, який не одружився

вдруге, необхідно лише наявність факту відсутності укладення іншого шлюбу.

При цьому не береться до уваги той факт, що наявність укладеного шлюбу не завжди свідчить про наявність сім'ї. Адже, у випадку, якщо пара перебуває в шлюбі, але не проживає разом через руйнування стосунків, то такі особи не є членами сім'ї. Інший з подружжя, який не проживав спільно із загиблим без поважних причин, не був пов'язаним спільним побутом та не мав взаємних прав і обов'яз-ків на момент загибелі (смерті) військовослужбовця, не може вважатись членом його сім'ї в розумінні статті 3 Сімейного кодексу України [8].

Стаття 18 Закону України «Про соціальний і пра-вовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» наділяє правосуб'єктністю члена сім'ї військовос-лужбовця лише неповнолітніх дітей та повнолітніх дітей — осіб з інвалідністю з дитинства. В той час як стаття 16-1 наділяє правом на отримання компенса-ційної виплати дітей загиблого (померлого) військо-вослужбовця без зауважень щодо досягнення ними повноліття чи інших умов. [13] Таке неузгодження створює труднощі правозастосування.

Сімейний кодекс України встановлює, що пра-вовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття [8]. Саме на цій підставі повнолітні діти загиблого військовослужбовця отримують відмову в призначенні та виплаті одноразової грошової допо-моги, передбаченої статтею 16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Попередня редакція статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбов-ців та членів їх сімей» закріплювала право на отри-мання одноразової грошової допомоги для дітей заги-блого військовослужбовця, які не досягли повноліття [13]. В пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регу-лювання правовідносин, пов'язаних з призначенням, отриманням одноразової грошової допомоги та на-данням пільг деяким категоріям осіб» від 20.04.2023 № 9226, яким була затверджена поточна редакція статті 16-1, зазначено про необхідність надання пра-ва на виплату допомоги повнолітнім дітям загиблого військовослужбовця. Тобто, прийняття вищезазна-ченого законопроекту мало на меті внесення таких змін до статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», які б передбачали право повнолітніх дітей на отримання одноразової грошової допомоги [17; 18].

Проте, з огляду на велику кількість судових спо-рів з приводу призначення і виплати одноразової грошової допомоги повнолітнім дітям, внесені зміни не призвели до підвищення соціальної спрямовано-сті державної політики та встановлення соціальної справедливості для усіх членів сімей військовос-лужбовців. Адже, Міністерство оборони України,

відмовляючи повнолітнім дітям, посилається на положення статті 6 Сімейного кодексу України [8]. Тоді як, повнолітні діти, претендуючи на виплату допомоги, посилаються на положення Цивільного кодексу України, який, правовий статус дитини у питаннях спадкування визначає не за віком, а за фактом наявності родинних відносин, що полягає у їх правовому зв'язку, який базується на кровному спорідненні або на факті усиновленні, та не припиняється з досягненням повноліття [18].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Право на отримання гарантій, пільг та компенсацій, передбачених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» пов'язане із статусом військовослужбовця. Суб'єктами такого права є не тільки військовослужбовці, але і члени їх сімей.

Чинним законодавством та судовою практикою суб'єктний склад членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця визначається за наступними правовими характеристиками: наявність кровного

споріднення чи інших родинних зв'язків, наявність шлюбних відносин, фактом постійного проживання, фактом веденням спільного господарства. Дані характеристики використовуються як в сукупності, так і диференційовано.

Попри наявність сформованих критеріїв формування суб'єктного складу членів сім'ї військовослужбовця, проблеми правозастосування продовжують існувати. Однією з причин є відсутність визначення терміну члена сім'ї військовослужбовця та нормативного закріплення критеріїв визначення такого складу. Тому норми чинного законодавства, які визначають суб'єктний склад членів сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця, потребують допрацювання та узгодження. Подальше дослідження цієї теми дозволить створити уніфікований підхід до визначення кола осіб, які відносяться до членів сім'ї військовослужбовця і мають право на гарантії, пільги та компенсації, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4174> (дата звернення: 28.05.2025).
2. Рішення Конституційного Суду України від 18.12.2018 № 12-п/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-18#Text> (дата звернення: 28.05.2025).
3. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#top (дата звернення: 28.05.2025).
4. Ухвала ВП ЄСПЛ у справі «Стек та інші проти сполученого королівства». URL: <https://rm.coe.int/11-stec-and-others-v-the-united-kingdom-decision-06-07-2005-/16806b592a> (дата звернення: 28.05.2025).
5. Етимологічний словник у 7 т. / голов. ред. Мельничук О. С. Київ: Наукова думка, 2012. Том 6.
6. Етимологічний словник у 7 т. / голов. ред. Мельничук О. С. К.: Наукова думка, 2006. Том 5.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. Бусел В. Т. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005.
8. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. Дата оновлення: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
9. Розгон О. В. Поняття «родич», «член сім'ї» та суміжні з ними категорії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 1106. Серія «ПРАВО»*. 2014. Вип. 17. С. 114–117.
10. Сердечна І. Л. До питання про поняття «член сім'ї» в сімейному праві: нормативні та доктринальні підходи. *Університетські наукові записки*. 2014. Вип. 4(52). С. 88–95.
11. Пилипенко П. Д. Члени сім'ї військовослужбовця як суб'єкт права на соціальний захист: деякі практичні проблеми законодавчого регулювання. *Аналітично-порівняльне законодавство*. 2024. Вип. 3. С. 221–224. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/308234> (дата звернення: 28.05.2025).
12. Рішення Конституційного Суду України від 03.06.1999 № 5-пп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#top> (дата звернення: 28.05.2025).
13. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Дата оновлення: 10.05.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12?find=1&text=член#w1_4 (дата звернення: 28.05.2025).
14. Про посвідчення членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби: постанова Кабінету Міністрів від 28.05.1993 № 379. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-93-п#Text> (дата звернення: 28.05.2025).
15. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011/ed20160316#n16 (дата звернення: 28.05.2025).
16. Європейський кодекс соціального забезпечення від 06.11.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_651/ed19901106/find?text=%E2%E4%E%E2%E0%2F%E2%E4%B3%E2%E5%F6%FC#top (дата звернення: 28.05.2025).

17. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання правовідносин, пов'язаних з призначенням, отриманням одноразової грошової допомоги та наданням пільг деяким категоріям осіб». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41802> (дата звернення: 28.05.2025).

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги : Закон України від 09.12.2023 № 3515-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3515-20#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Data onovlennia: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#n4174> (date of access: 28.05.2025).
2. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 18.12.2018 № 12-r/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-18#Text> (date of access: 28.05.2025).
3. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 20.03.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#top (date of access: 28.05.2025).
4. Ukhvala VP YeSPL u spravi “Stek ta inshi proty spoluchenoho korolivstva”. URL: <https://rm.coe.int/11-stec-and-others-v-the-united-kingdom-decision-06-07-2005-/16806b592a> (date of access: 28.05.2025).
5. Etymolohichniy slovnyk u 7 t. / holov. red. Melnychuk O.S. Kyiv: Naukova dumka, 2012. Tom 6.
6. Etymolohichniy slovnyk u 7 t. / holov. red. Melnychuk O.S. K.: Naukova dumka, 2006. Tom 5.
7. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / holov. red. Busel V.T. Kyiv: Irpin: VTF “Perun”, 2005.
8. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10.01.2002 № 2947-III. Data onovlennia: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (date of access: 20.05.2025).
9. Rozghon O.V. Poniattia “rodych”, “chlen simi” ta sumizhni z nymy katehorii. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina № 1106. Seriia “PRAVO”. 2014. Vyp. 17. S. 114–117.
10. Serdechna I.L. Do pytannia pro poniattia “chlen simi” v simeinomu pravi: normatyvni ta doktrynalnyi pidkhody. Universytetski naukovy zapysky. 2014. Vyp. 4(52). S. 88–95.
11. Pylypenko P.D. Chleny simi viiskovosluzhbovtisia yak subiekt prava na sotsialnyi zakhyst: deiaki praktychni problemy zakonodavchoho rehuliuвання. Analychno-porivnialne zakonodavstvo. 2024. Vyp. 3. S. 221–224. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/308234> (date of access: 28.05.2025).
12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 03.06.1999 № 5-rp/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#top> (date of access: 28.05.2025).
13. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtisiv ta chleniv yikh simey: Zakon Ukrainy vid 20.12.1991 № 2011-XII. Data onovlennia: 10.05.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12?find=1&text=chlen#w1_4 (date of access: 28.05.2025).
14. Pro posvidchennia chleniv simey viiskovosluzhbovtisiv, yaki zahynuly (pomerly) chy propaly bezvisty pid chas prokhodzhennia viiskovoi sluzhby: postanova Kabinetu Ministriv vid 28.05.1993 № 379. Data onovlennia: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-93-p#Text> (date of access: 28.05.2025).
15. Konventsiia pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia vid 28.06.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011/ed20160316#n16 (date of access: 28.05.2025).
16. Yevropeyskyi kodeks sotsialnoho zabezpechennia vid 06.11.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_651/ed19901106/find?text=%E2%E4%EE%E2%E0%2F%E2%E4%B3%E2%E5%F6%FC#top (date of access: 28.05.2025).
17. Poiasniuvalna zapyska do proiektu Zakonu Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia pravovoho rehuliuвання pravovidnosyn, poviazanykh z pryznachenniam, otrymanniam odnorazovoi hroshovoi dopomohy ta nadanniam pilh deiakym katehoriiam osib”. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41802> (date of access: 28.05.2025).
18. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pryznachennia i vyplaty odnorazovoi hroshovoi dopomohy: Zakon Ukrainy vid 09.12.2023 № 3515-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3515-20#Text> (date of access: 28.05.2025).